

Командровська В.Є.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки та бізнес-технологій,
Національний авіаційний університет, м. Київ

ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Komandrovskaya V.Ye.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., associate professor
at the department of economics and business technology,
National Aviation University, Kyiv

EVOLUTION OF APPROACHES TO FORMATION OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE

Постановка проблеми. У сучасному світі, де у зв'язку із стрімким зростанням населення та швидким економічним розвитком у країнах, що розвиваються, суспільство стикається з необхідністю ефективного використання ресурсів, питання сталого розвитку підприємств стає дуже актуальним. Це вже не лише тенденція, але й важлива необхідність, оскільки підприємства стають ключовими суб'єктами змін в економіці та суспільстві. Вивчення еволюції концепцій сталого розвитку підприємств виявляється надзвичайно важливим для забезпечення реальних та довгострокових вигод як для бізнесу, так і для суспільства в цілому. Основними причинами важливості цього питання є швидкий технологічний та соціальний розвиток, активне використання Інтернету речей, штучного інтелекту та інших новітніх цифрових технологій, необхідність розумного використання обмежених ресурсів та збереження їх для майбутніх поколінь. Вивчення еволюції сталого розвитку в цьому контексті дозволяє адаптувати підприємства до нових вимог економічної та соціальної ефективності.

Ще однією важливою причиною є зростання усвідомленості споживачів та загальної громадської відповідальності. Споживачі стають все більш вибагливими та критичними до етичності та екологічного відображення підприємств. Вивчення еволюції сталого розвитку допомагає підприємствам налаштовувати свої практики та стратегії для відповіді на ці нові виклики та очікування. Сталі зміни в кліматі, екологічні кризи та розмірковування про обмежені ресурси піднімають важливі питання щодо довгострокової витривалості підприємств. Вивчення еволюції сталого розвитку дозволяє розробляти та вдосконалювати стратегії, спрямовані на зменшення впливу підприємств на навколишнє середовище та ресурси, а також на підвищення їхньої екологічної відповідальності. Окрім цього, вивчення еволюції сталого розвитку є ключовим для розуміння нових можливостей, які виникають у зв'язку зі змінами у глобальному бізнес-середовищі. Зелені технології, циркулярна економіка та соціально-орієнтовані моделі бізнесу стають частиною сучасної концепції сталого розвитку, і підприємства, що мають адаптуватися до нових умов Четвертої промислової революції та переходу до Індустрії 5.0 та Суспільства 5.0, можуть використовувати ці тенденції для забезпечення теперішніх та майбутніх конкурентних переваг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорію сталого розвитку економічних систем досліджували низка іноземних авторів, таких як Гру Харлем Брундтланд [11], Ігнасі Сакс [23], Джон Елкінгтон [13], Майкл Портер [19], Марк Крамер [19], Йохан Рокстрьом [21], Кейт Раворт [20], Стюарт Харт [17], Жизель Сільва Барбоза [10], Патрісія Регіна Драч [10], Оскар Даніель Корбелла [10], а також українські дослідники, такі як: Гречко А. [1], Очеретяна О. [1], Каминський П. [3], Радишевська З. [7], Квятковська Л. [5], Степаненко Т. [8], Карпенко О., Майзель С. [4] та інші. Проте питання еволюційних змін у концепції сталого розвитку підприємств вивчено недостатньо, зокрема майже відсутні дослідження трансформації її змісту в нових умовах Четвертої промислової революції та переходу до Економіки 5.0. Тобто наразі бракує комплексних досліджень трансформації парадигми сталості бізнесу під впливом змін зовнішнього середовища та впровадження новітніх технологій. Саме цей напрям окреслює перспективне поле для подальших наукових розвідок.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження виникнення та еволюції терміну «сталий розвиток підприємства», наявних підходів до тлумачення його сутності в економічній літературі та формування визначення в авторському розумінні. Для досягнення мети було поставлено наступні завдання: вивчення генезису розвитку поняття «сталий розвиток» та проведення дослідження сутності та еволюції підходів до визначення сталого розвитку підприємства, що є основою формування

сталості економічних систем на макрорівні; дослідження сучасних трендів розуміння та порівняння даних визначень; уточнення поняття сталого розвитку підприємства в умовах переходу до Економіки 5.0.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «сталий розвиток підприємства» є відображенням загальної концепції сталості, яка поєднує соціальні, екологічні та економічні аспекти розвитку організації. Сталий розвиток підприємства – це стратегічний підхід до управління, який покликаний забезпечити збалансовану взаємодію між економічними, соціальними та екологічними аспектами діяльності підприємства для досягнення довгострокової успішності та сталості. Він враховує потреби теперішнього покоління, не зашкоджуючи можливостям майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

На перший погляд, є певне протиріччя в поєднанні слів «сталий» та «розвиток». Адже розвиток пов'язаний з рухом, змінами, динамікою, в той час як сталість передбачає стабільний стан. Проте в контексті концепції стійкого розвитку, цей термін набуває глибшого значення. Сталий розвиток означає не просто будь-який рух вперед, а саме такий розвиток, який враховує інтереси майбутніх поколінь та передбачає збалансованість економічних, соціальних і екологічних складових. Тобто йдеться про стійкість позитивної динаміки розвитку в довготривалій перспективі. Отже, ця концепція поєднує в собі як ідею прогресивних змін, так і ідею збереження стабільності цього процесу на тривалій час.

Термін «сталий розвиток» виник у другій половині ХХ століття на тлі зростаючої свідомості про глобальні проблеми людства, такі як забруднення навколишнього середовища, виснаження природних ресурсів, бідність, нерівність, конфлікти тощо. Першим документом, який визначив цю проблему, був звіт «Межі росту» [22], опублікований у 1972 році Римським клубом – міжнародною організацією вчених, політиків та громадських діячів. Звіт аналізував можливий вплив економічного зростання на екологічну систему Землі і запропонував стратегію «сталого стану», яка передбачала обмеження споживання і населення.

У 1983 році ООН було створено Всесвітню комісію з навколишнього середовища і розвитку (ВКНСР), очолювану прем'єр-міністром Норвегії Гру Харлем Брунтланд. Комісія мала на меті вивчити проблеми навколишнього середовища і розвитку, а також запропонувати шляхи їх вирішення. Термін «сталий розвиток» був вперше офіційно введений у 1987 році у відомому звіті даної Комісії «Наше спільне майбутнє»: «Сталий розвиток – це розвиток, який задовольняє потреби сучасності без посягання на можливості майбутнього покоління задовольняти свої власні потреби» [11]. Документ також закликав до глобальної спільної відповідальності за навколишнє середовище і соціальної справедливості.

У 1992 році в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) відбулася Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку, відома також як «Самміт Землі». На цій конференції було прийнято ряд документів, що стосуються сталого розвитку, зокрема Декларацію Ріо, Агенду 21 [9], Конвенцію про біорізноманіття, Конвенцію про зміну клімату тощо. Конференція також поклала початок процесу моніторингу і оцінки стану сталого розвитку на світовому, регіональному і національному рівнях.

У 2002 році в Йоганнесбурзі (ПАР) пройшла Світова конференція зі сталого розвитку, яка мала на меті переглянути досягнення і проблеми, що виникли за десять років після Самміту Землі. На цій конференції було прийнято План дій Йоганнесбурга, який окреслив пріоритетні напрями і конкретні заходи для досягнення сталого розвитку у ХХІ столітті. Серед них були такі теми, як боротьба з бідністю, охорона природних ресурсів, забезпечення енергетичної безпеки, сприяння здоров'ю і освіті, партнерство між урядами, громадським сектором і приватним сектором тощо.

У 2012 році в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) відбулася Конференція ООН зі сталого розвитку «Ріо+20», яка присвятила особливу увагу зеленому економічному розвитку та інституційним механізмам сталого розвитку. На цій конференції було прийнято Документ «Майбутнє, якого ми хочемо», який закликав до розробки нових глобальних цілей сталого розвитку (ЦСР), які мали б замінити Цілі тисячоліття після 2015 року. ЦСР повинні були враховувати три взаємопов'язані аспекти сталого розвитку: економічний, соціальний і екологічний.

У 2015 році в Нью-Йорку (США) відбулося Засідання Генеральної Асамблеї ООН, на якому було прийнято Порядком денний у справах сталого розвитку на період до 2030 року. У цьому документі було сформульовано 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) і 169 завдань до них, що охоплюють широкий спектр економічних, екологічних та соціальних аспектів, тому для забезпечення сталого розвитку та ефективності бізнесу підприємство має враховувати не тільки економічну, але й соціальну та екологічну складові своєї діяльності, а також враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін: споживачів, працівників, акціонерів, держави, громадськості тощо.

Разом з підвищенням уваги міжнародних організацій, в тому числі ООН, до сталого розвитку, з кінця ХХ сторіччя економічна наука розвивала наукові концепції, що спрямовані на досягнення ЦСР, які стосуються різних аспектів загальної концепції сталого розвитку підприємств. Деякі з них, що демонструють розвиток економічних досліджень в даній сфері, надано у табл. 1.

Таблиця 1

Напрямки економічних досліджень концепції сталого розвитку підприємства

Економічні досліджень концепції сталого розвитку	Автор	Сутність досліджень концепції сталого розвитку бізнесу
Передумови виникнення терміну «сталий розвиток»	Римський клуб	Формулювання стратегії «сталого стану», яка передбачала обмеження споживання на основі аналізу можливого впливу економічного зростання на екологічну систему Землі
Орієнтація на відповідальність бізнесу перед суспільством і природою, включаючи економічну, соціальну та екологічну відповідальність	Керролл А.Б. [12]	Розробка поняття «піраміда корпоративної відповідальності», де він розглядає три рівні відповідальності корпорацій: економічний, соціальний та екологічний
Визначення концепції сталого розвитку (1987)	Брундтленд Г.Х. [11]	Започаткування концепції сталого розвитку як такої, що забезпечує задоволення потреб теперішнього покоління, не зашкоджуючи можливостям майбутніх поколінь
Екологічний акцент у концепції сталого розвитку (1996)	Сакс І. [23]	Акцентування уваги на важливості врахування природних обмежень у розвитку, соціальної справедливості і екологічної обачності
Концепція відповідального виробництва	Шмайні С. [24]	Спрямована на створення продукційних практик, які б мінімізували негативний вплив на довкілля та сприяли сталому розвитку, та орієнтації бізнес-спільноти на охорону навколишнього середовища та економічного зростання
Концепція зеленого бізнесу	Харт С. [16]	Ставить завдання створення підприємницьких практик та продуктів, що мінімізують негативний вплив на навколишнє середовище. Наголошує на тому, що екологічні можливості можуть стати основним джерелом зростання прибутку для бізнесу
Концепція TBL	Елкінгтон Д. [13]	Введення поняття «Тріпл Боттом Лайн» (TBL), що поєднує економічну, соціальну та екологічну відповідальність
Збалансований підхід до сталого розвитку	Рокстрем Дж., Штеффен В., Ноон К. [21]	Пропонування більш збалансованого підходу до сталого розвитку, включаючи врахування просторових обмежень та соціальних аспектів
Інноваційний підхід до сталості	Харт С. [17]	Розгляд ролі бізнесу як інноватора в досягненні сталого розвитку
Інтеграція соціальних, екологічних та економічних аспектів	Портер М., Кремер М. [19]	Формування ідеї створення спільної вартості, де соціальна відповідальність може приносити економічну вигоду
Концепція соціальних інновацій	Малган Г., Такер С., Алі Р., Сандерс Б. [18]	Ставить перед собою завдання розробки нових рішень для соціальних викликів та забезпечення сталого розвитку
Циркулярна економіка	Гейсдёрфер М., Саважет П., Бокен Н.М.П., Халтинк Е.Дж. [15]	Концепція кругової економіки спрямована на збереження ресурсів та мінімізацію відходів шляхом перетворення економічних систем на циклічні та забезпечення сталого розвитку
Концепція створення нового суспільства, орієнтованого на людину	Фукуда К. [14]	Інтеграція принципів сталого розвитку в модель Суспільства 5.0, де технології слугують розв'язанню соціальних та екологічних проблем

Джерело: систематизовано автором на основі [11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 20; 21; 23; 24]

Звіт Брундтланд висвітлив концепцію сталого розвитку як таку, що забезпечує задоволення потреб теперішнього покоління, не зашкоджуючи можливостям майбутніх поколінь, став підґрунтям для багатьох подальших наукових досліджень з цієї теми.

Спочатку підхід до сталого розвитку більше схилявся до екологічних аспектів. Ігнасі Сакс був одним з протагоністів ідеї сталого розвитку та зосереджувався на важливості врахування природних обмежень [23]. Згодом, підходи до концепції сталого розвитку стали більш уважні до соціальних аспектів, підкреслюючи необхідність комплексного вирішення проблеми, зокрема Джон Елкінгтон ввів поняття «Тріпл Боттом Лайн» (TBL), що поєднує економічну, соціальну та екологічну відповідальність бізнесу, сприяючи сталому розвитку [13].

Концепція інтеграції соціальних, екологічних та економічних аспектів знайшла своє відображення у працях Майкла Портера та Марка Кремера [19], що виступили з ідеєю створення спільної вартості, відповідно до якої соціальна відповідальність може приносити економічну вигоду. На думку Майкла Портера, «сталий розвиток – це можливість вдосконалити конкурентоспроможність підприємства, забезпечуючи економічне зростання, підвищення якості робочих місць та зниження впливу на довкілля» [19].

Збалансований підхід до концепції відображений у наукових працях Джоан Рокстром [21] та Кейт Рейворс [20], що пропонують підтримання балансу між трьома аспектами сталого розвитку – економічним, екологічним та соціальним, а також враховують межі просторових обмежень та соціальних аспектів.

Згодом у теорії сталого розвитку все більше значення стало приділятися інноваціям, спрямованим на всі аспекти забезпечення сталого розвитку, та акцентуванню уваги на роль бізнесу в його досягненні, зокрема у праці Стюарта Харта [17] запропоновано інноваційний підхід до сталості, тобто . Цей підхід стає все більш актуальним в умовах цифрової трансформації суспільства та переходу від Четвертої промислової революції до Індустрії 5.0.

Концепція циркулярної економіки розвивається багатьма науковцями та організаціями розглядається на теперішній час як підхід до забезпечення сталого розвитку, проте формується вона що з середини ХХ сторіччя під впливом ідей багатьох вчених та дослідників. Найчастіше основоположником цієї концепції вважають Кеннета Боулдінга – британського економіста, який ще у 1966 році висунув ідею замкненого циклу виробництва на протигагу лінійній моделі. Досліджені підходи до концепції ведення бізнесу відображають різноманітність напрямків сталого розвитку підприємств та враховують екологічні, соціальні та економічні аспекти сталості.

Еволюція визначення терміну «сталий розвиток підприємства» відображається через ряд ключових робіт науковців, де ці питання розглядаються, акцентуючи увагу на різних аспектах його сутності. У табл. 2 наведено основні підходи до формулювання даного поняття.

Таблиця 2

Визначення поняття «сталий розвиток»

Автори, рік	Визначення
Каминський П. Д. (2004)	Збалансований, безперервний, високоефективний і регульований економічний розвиток, що забезпечує стабільне збільшення доходів організації на основі спеціально розроблених механізмів в економічній, технічній і соціальній сферах [3]
Проект Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» (2018)	Розвиток, який дає змогу задовольнити потреби теперішніх поколінь і залишає можливість майбутнім поколінням задовольнити їхні потреби
Радишевська З. М. (2016)	Процес забезпечення функціонування територіальної системи із заданими параметрами в певних умовах, протягом необхідного проміжку часу, що веде до гармонізації факторів виробництва та підвищення якості життя сучасних і наступних поколінь за умови збереження і поетапного відтворення цілісності навколишнього середовища [7]
Квятковська Л. А. (2013)	Здатність провадити економічну діяльність у кожен окремий момент часу під дією впливів зовнішнього середовища, які порушують нормальне функціонування підприємства [5, с. 87]
Степаненко Т. О. (2020)	Концепція управління підприємством, яка в умовах складності та багатофакторності зовнішнього середовища, обмеженості природних ресурсів, зростання ролі людського потенціалу передбачає вплив на нарощування економічного потенціалу підприємства та рівень соціального розвитку з одночасним забезпеченням природозберігальних технологій [8]
Карпенко О. О. та Майзель С. П. (2023)	Прийняття бізнес-стратегій і заходів, які відповідають потребам підприємства та його зацікавлених сторін сьогодні, одночасно захищаючи, зберігаючи та покращуючи людські та природні ресурси, які знадобляться в майбутньому [4]
Барбоза Ж.С., Драч П.Р., Корбелла О.Д. (2014)	Довгостроковий процес соціального навчання, який, отже, характеризується не як фіксований стан гармонії, а радше як процес змін. Концепція широка і завжди може бути використана різними акторами [10]
Смарт Харт (1997)	Здатність створювати соціальну та екологічну цінність, інновації та прибутковість, що враховує потреби сучасних та майбутніх поколінь [17]
Сакс І. (1996)	Збалансований розвиток, що поєднує соціальні, економічні та екологічні аспекти, з урахуванням природних обмежень [23]

Джерело: систематизовано автором на основі 3; 4; 5; 7; 8; 10; 14; 17; 23

Джон Елькінгтон вважає, що «сталий розвиток підприємства – це здатність балансувати успіх у сфері фінансів, задоволення потреб суспільства та мінімізацію негативного впливу на природне середовище» [13].

Дем'яненко Т.І. дає наступне визначення поняття, що досліджується: «...теорія сталого розвитку – це функціональний закон, пов'язаний з організацією як процесом» [2, с. 186]. Автор акцентує увагу на те, що процес розвитку підприємства часто відбувається стихійно, однак за умови цілеспрямованого вивчення та впровадження він може проходити значно швидше та ефективніше. Для цього кожне підприємство має мати науково обґрунтований план діяльності й розвитку з урахуванням стратегічних, тактичних та оперативних змін у бізнес-середовищі та забезпечити гнучкість організаційно-економічного механізму функціонування компанії.

Деякі вчені використовують поняття «сталий розвиток» та «стійкий розвиток» як синоніми, що можна побачити, наприклад, у праці Лазоренко Т. Г. «...категорію «стійкий розвиток» можна відобразити як антикризовий, невинний, стабільний процес, що має на меті підвищення економічної ефективності діяльності підприємства з одночасним зростанням рівня відповідальності перед партнерами та клієнтами, а також сформованими заходами щодо збереження довкілля та покращення якості життя нинішнього та майбутнього покоління» [6, с. 90].

Проведене дослідження показало трансформацію умов ведення бізнесу з урахуванням розвитку науково-технічного прогресу, цифровізації та більшої його соціальної та екологічної спрямованості в умовах наближення Економіки 5.0, що вперше було представлено прем'єр-міністром Японії Сіндзо Абе у його промові на Всесвітньому економічному форумі в Давосі у 2016 році. Він окреслив бачення нової економіки, заснованої на поєднанні кіберпростору та фізичного простору за допомогою технологій штучного інтелекту та Інтернету речей. У подальшому Сіндзо Абе розвинув цю концепцію до ідеї Економіки 5.0 та Суспільства 5.0, на основі яких розвивається цифрове майбутнє Японії та інших країн, нової моделі життя людства в умовах повної інтеграції фізичного та віртуального світів на благо людини, використанні штучного інтелекту для створення нових бізнес-моделей, підвищення продуктивності праці, персоналізації продуктів і послуг. Японський вчений Каяно Фукуда [14] зосередив увагу на трансформації екосистеми науки, технологій та інновацій до Суспільства 5.0, орієнтованого на людину, що стає в центрі уваги сталого розвитку бізнесу.

Обидва терміни «Економіка 5.0» та «Суспільство 5.0» часто використовуються як синоніми для позначення наступної стадії технологічного та соціального розвитку після Індустрії 4.0. Проте «Економіка 5.0» фокусується саме на економічних аспектах, а «Суспільство 5.0» має більш широкий контекст – це концепція майбутнього суспільства, де технології гармонійно інтегровані в усі сфери життя і слугують для вирішення соціальних та екологічних проблем з метою побудови інклюзивного суспільства.

Сталий розвиток підприємств в умовах Економіки 5.0 трансформується у концепцію, за якої поєднується ефективність із найменшими витратами та екологічною безпекою застосування досягнень науково-технічного прогресу, особливо в галузі інформаційних технологій та штучного інтелекту. Сталий розвиток підприємств в умовах п'ятого технологічного укладу передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і застосування об'єктів чистих, ресурсозберігаючих і безпечних технологій, що дозволить забезпечувати задоволення нагальних потреб людства при збереженні навколишнього середовища.

Формулювання поняття «сталий розвиток підприємства» в умовах Економіки 5.0, на нашу думку, вимагає переосмислення з урахуванням таких наступних аспектів:

- новий контекст технологічного розвитку. Індустрія 5.0 включає в себе використання передових технологій, таких як штучний інтелект, Інтернет речей (IoT), розширена реальність, Big Data та інші. Оновлення визначення «сталий розвиток» дозволяє врахувати вплив цих нових технологій на підприємство;

- пріоритетне значення розвитку людського капіталу. Компанії приділяють більше уваги навчанню та розвитку своїх працівників, створенню комфортних та безпечних умов праці;

- соціальна відповідальність та етика. У контексті Індустрії 5.0 розширюється роль підприємства у суспільстві, споживачі стають більш обізнаними, тому перегляд визначення сталого розвитку підприємства дозволяє більше акцентувати увагу на цих аспектах та підвищити взаємодію з громадськістю;

- співпраця та кооперація стають визначальними для розвитку підприємств, що мають активно взаємодіяти з науковими установами, стартапами, урядом задля створення інновацій, в тому числі відкритих інновацій, та забезпечення і підвищення конкурентоспроможності на ринку;

- управління ресурсами. Індустрія 5.0 передбачає більш ефективне використання ресурсів завдяки автоматизації та оптимізації процесів, але не просто за рахунок витіснення людської праці, а підвищення ефективності людино-машинних систем, оптимізації та адаптування управління ресурсами до нових умов;

- розвиток нових моделей бізнесу. Індустрія 5.0 може призвести до змін в моделях бізнесу, створення нових бізнес-стратегій, що необхідно врахувати при корегуванні визначення сталого розвитку підприємств, що дозволяє врахувати ці зміни та сприяти їм;

- глобальні виклики та зміни клімату. У зв'язку із зростанням глобальних викликів, таких як зміни клімату, геополітичні конфлікти, важливо врахувати такі аспекти, як екологічна стійкість та зменшення негативного впливу підприємства на навколишнє середовище.

Перегляд визначення сталого розвитку в умовах Індустрії 5.0 допоможе підприємствам адаптувати свої стратегії до нових реалій технологічного розвитку та суспільного контексту.

Концепція Індустрії 5.0 поки знаходиться в стадії розробки і обговорення. Вона передбачає подальшу еволюцію «розумного» автоматизованого виробництва в бік гармонійної взаємодії людини і технологій, коли кіберфізичні системи доповнюють можливості людей, а не замінюють їх.

Отже, сталий розвиток підприємств в умовах Економіки 5.0 характеризується технологічною

модернізацією, екологізацією, кооперацією, адаптивністю та інвестуванням в людський капітал, досягненням балансу між економічним зростанням, соціальним прогресом і захистом довкілля в умовах всебічної інтеграції фізичного та віртуального світів на основі наскрізних цифрових технологій.

На нашу думку, сталий розвиток підприємства в умовах Економіки 5.0 можна сформулювати наступним чином: «Сталий розвиток підприємства – це стратегічний підхід до управління підприємством, який поєднує інноваційні технології та високий рівень автоматизації з відповідальним суспільством, що орієнтовані на досягнення економічного процвітання, суспільної етики та збалансованості між економічними, екологічними та соціокультурними аспектами, з метою створення життєздатної та резилієнтної бізнес-моделі».

Висновки з проведеного дослідження. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що орієнтація підприємств на принципи сталого розвитку є доцільною стратегією, адже це дозволяє отримати значні конкурентні переваги в довгостроковій перспективі, одночасно забезпечуючи охорону довкілля і добробут майбутніх поколінь. Вивчення еволюції сталого розвитку підприємств не лише важливе, але й невід'ємно пов'язане з успішністю сучасного бізнесу. Розуміння і прийняття цінностей сталості може служити ключем до стійкого та вдалого розвитку підприємства в епоху складних викликів та невизначеності зовнішнього середовища. Прагнення та наближення переходу суспільства до Економіки 5.0 вимагають уточнення терміну «сталий розвиток підприємства», що має враховувати трансформаційні процеси в суспільстві.

Література

1. Гречко А., Очеретяна О. Дослідження еволюції наукової думки в аспектах визначення сутності поняття «Сталий розвиток підприємства». *Підприємництво та інновації*. 2020. № 15. С. 37-41. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/15.6>.
2. Дем'яненко Т. І. Сталий розвиток вітчизняних підприємств в сучасних економічних умовах. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31(70). № 2. С. 185-188. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-2-30>.
3. Каминський П. Д. Удосконалення механізму сталого розвитку промислового підприємства в умовах нестабільної кон'юнктури : автореф. дис. ... канд. екон. Наук: 08.06.01; Донець. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Донецьк, 2004. 22 с.
4. Карпенко О. О., Майзель С. П. Теоретичні аспекти забезпечення сталого розвитку підприємства. *Economic Synergy*. 2023. № 1. С. 98-111. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2023-1-8>.
5. Квятковська Л. А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. № 1. С. 85-89.
6. Лазоренко Т. Г. Сталий розвиток як основа економічного зростання підприємства. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*: зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 квітня 2021 р.). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. С. 90-91.
7. Радишевська З. М. Поняття та структура принципу сталого розвитку. URL: <https://www.polukr.net/uk/blog/2016/06/ponjatja-ta-struktura-principu-rozvitku> (дата звернення: 10.11.2023).
8. Степаненко Т. О. Теоретичні та методичні засади сталого розвитку підприємства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31(70). № 6. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-6-23>.
9. Agenda 21. United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf> (дата звернення: 10.11.2023).
10. Barbosa G. S., Drach P. R., Corbella O. D. A Conceptual Review of the Terms Sustainable Development and Sustainability. *International Journal of Social Sciences*. 2014. Vol. III (2). URL: https://www.iises.net/download/Soubory/soubory-puvodni/pp-01-15_ijossV3N2.pdf (дата звернення: 12.11.2023).
11. Brundtland G. H. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. 1987. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> (дата звернення: 12.11.2023).
12. Carroll A. B. A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Performance. *Academy of Management Review*. 1979. № 4(4). P. 497-505. DOI: 10.2307/257850.
13. Elkington J. *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Capstone Publishing Limited. Oxford Centre for Innovation. 1997. 402 pp.
14. Fukuda K. Science, technology and innovation ecosystem transformation toward Society 5.0. *International journal of production economics*. 2020. Volume 220. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2019.07.033>.
15. Geissdoerfer M., Savaget P., Bocken N. M. P., Hultink, E.J. (2017). "The Circular Economy - A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*, № 143(6). Pp. 757-768. DOI:

10.1016/j.jclepro.2016.12.048.

16.Hart S. Capitalism at the Crossroads: Next Generation Business Strategies for a Post-Crisis World. FT Press; 3rd edition. 2010. 352 pp.

17.Hart S. Beyond Greening: Strategies for a Sustainable World. Harvard Business Review. Issue January–February. 1997. URL: <https://hbr.org/1997/01/beyond-greening-strategies-for-a-sustainable-world> (дата звернення: 12.11.2023).

18.Mulgan G., Tucker S., Ali R., Sanders B. Social Innovation: what it is, why it matters, how it can be accelerated. Young Foundation. London : University of Oxford. URL: <https://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2012/10/Social-Innovation-what-it-is-why-it-matters-how-it-can-be-accelerated-March-2007.pdf> (дата звернення: 13.11.2023).

19.Porter M., Kramer M. Creating Shared Value. Harvard Business Review. Issue January-February. 2011. URL: <https://hbr.org/2011/01/the-big-idea-creating-shared-value> (дата звернення: 12.11.2023).

20.Raworth K. Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist. Chelsea Green Publishing. 2017. 320 p.

21.Rockström J., Steffen W., Noone K. et al. A safe operating space for humanity. *Nature*. Volume 461, 2009. Pp.472-475. DOI:<https://doi.org/10.1038/461472a>.

22.Report of the United Nations conference on the human environment. Stockholm, 15–16 June 1972. United Nations. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/523249> (дата звернення: 13.11.2023).

23.Sachs I. What State, What Markets, for What Development?: The Social, Ecological and Economical Dimensions of Planning. Social Indicators Research. 1996. Vol. 39, No. 3, Papers From The First World-Wide Conference On Planning Science. Published By: Springer. Pp. 311-320.

24.Schmidheiny S. Changing Course: A Global Business Perspective on Development and the Environment. Mit Pr. 1992. 480 p.

References

1. Grechko, A. and Ocheretyana, O. (2020), "Research on the evolution of scientific thought in the aspects of defining the essence of the concept "Sustainable development of the enterprise", *Pidpryemnytstvo ta innovatsii*, no.15, pp. 37-41. DOI:<https://doi.org/10.37320/2415-3583/15.6>.

2. Demianenko, T.I. (2020), "Sustainable development of domestic enterprises in modern economic conditions". *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia*, Volume 31 (70), no.2, pp.185-188, DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-2-30>.

3. Kaminskyi, P.D. (2004), "Improvement of the mechanism of sustainable development of an industrial enterprise in the conditions of an unstable business environment", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.06.01, Donetsk State University of Economics and Trade named after M. Tugan-Baranovskyi, Donetsk, Ukraine, 22 p.

4. Karpenko, O.O. and Maizel, S.P. (2023), "Theoretical aspects of ensuring sustainable development of the enterprise", *Economic Synergy*, no.1, pp.98-111. DOI:<https://doi.org/10.53920/ES-2023-1-8>.

5. Kvyatkovska, L.A. (2013), "Implementation of the principles of the concept of sustainable development in the enterprise", *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, no.1, pp.85-89.

6. Lazorenko, T.G. (2021), "Sustainable development as the basis of economic growth of the enterprise", *Biznes, innovatsii, menedzhment: problemy ta perspektyvy: Zbirnyk tez dopovidei II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferencii*, [Business, innovations, management: problems and prospects: Proceedings of the II International scientific-practical conference], (Kyiv, 22 April 2021), National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine, pp. 90-91.

7. Radshevska, Z.M. (2016), "The concept and structure of the principle of sustainable development", available at: <https://www.polukr.net/uk/blog/2016/06/ponjatja-ta-struktura-principu-rozvitku/> (access data November 10, 2023)

8. Stepanenko, T.O. (2020), "Theoretical and methodical principles of sustainable development of the enterprise", *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia*, Volume 31 (70), no. 6. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-6-23> UDC 65.011.01.

9. Agenda 21. (1992), United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, available at: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf> (access data November 10, 2023)

10.Barbosa, G.S., Drach, P.R. and Corbella, O.D. (2014), "A Conceptual Review of the Terms Sustainable Development and Sustainability", *International Journal of Social Sciences* Vol. III (2), 2014. available at: https://www.iises.net/download/Soubory/soubory-puvodni/pp-01-15_ijossV3N2.pdf (access data November 12, 2023)

11.Brundtland, G.H. (1987), "Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future", available at: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> (access data November 12, 2023)

12.Carroll, A.B. (1979), "A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Performance".

Academy of Management Review, no. 4(4), pp. 497-505. DOI:10.2307/257850.

13. Elkington, J. (1997), *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*, Capstone Publishing Limited. Oxford Centre for Innovation, 402 p.

14. Fukuda, K. (2020), "Science, technology and innovation ecosystem transformation toward Society 5.0", *International journal of production economics*, Volume 220, February, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2019.07.033>.

15. Geissdoerfer M., Savaget P., Bocken N. M. P. and Hultink, E.J. (2017), "The Circular Economy – A new sustainability paradigm?" *Journal of Cleaner Production*, np.143(6), pp. 757-768, DOI: 10.1016/j.jclepro.2016.12.048.

16. Hart, S. (2010), *Capitalism at the Crossroads: Next Generation Business Strategies for a Post-Crisis World*, FT Press. 3rd edition, 352 pp.

17. Hart, S. (1997), "Beyond Greening: Strategies for a Sustainable World", *Harvard Business Review*, Issue January–February, available at: <https://hbr.org/1997/01/beyond-greening-strategies-for-a-sustainable-world> (access data November 12, 2023).

18. Mulgan, G., Tucker, S., Ali, R. and Sanders, B. (2007), *Social Innovation: what it is, why it matters, how it can be accelerated*. Young Foundation. London: University of Oxford, available at: <https://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2012/10/Social-Innovation-what-it-is-why-it-matters-how-it-can-be-accelerated-March-2007.pdf> (access data November 13, 2023).

19. Porter, M. and Kramer, M. (2011), "Creating Shared Value", *Harvard Business Review*, Issue January-February, available at: <https://hbr.org/2011/01/the-big-idea-creating-shared-value> (access data November 13, 2023).

20. Raworth, K. (2017), *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*. Chelsea Green Publishing. 320 p.

21. Rockström, J., Steffen, W., Noone, K. et al (2009), "A safe operating space for humanity", *Nature*, Volume 461, pp.472–475. DOI: <https://doi.org/10.1038/461472a>.

22. Report of the United Nations conference on the human environment. Stockholm, 15-16 June 1972. United Nations, available at: <https://digitallibrary.un.org/record/523249> (access data November 11, 2023).

23. Sachs, I. (1996), "What State, What Markets, for What Development?: The Social, Ecological and Economical Dimensions of Planning", *Social Indicators Research*, Volume 39, no. 3, Papers from the First World-Wide Conference on Planning Science. Published By Springer, pp. 311-320.

24. Schmidheiny, S. (1992), *Changing Course: A Global Business Perspective on Development and the Environment*. Mit Pr. 480 pp.